

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата технічних наук, доцента

Федушко Соломії Степанівни

на дисертацію

Мишок Романи Романівни

«Соціально-політична інтернет-поведінка молоді як чинник розвитку громадянського суспільства в Україні»,

що представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 054 Соціологія

(галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»)

Актуальність теми. Актуальність наукових досліджень за темою соціально-політичної інтернет-поведінки молоді полягає в тому, що сучасні технології і особливості Інтернету мають великий вплив на молоде покоління та суспільство в цілому. Наприклад, субкультура Редан чи вибори Трампа. Зростаюча важливість соціальних мереж, електронної комунікації та онлайн-ресурсів змінює спосіб, яким молодь отримує, обмінюється та сприймає інформацію. Дослідження в галузі соціально-політичної інтернет-поведінки молоді українського суспільства є особливо важливими, оскільки молодь є активною та впливовою групою громадян. Їхні погляди, цінності та поведінка в Інтернеті мають потенціал суттєво впливати на формування громадянського суспільства в Україні.

Дослідження в цій області можуть привести до важливих висновків та рекомендацій для політичних діячів, соціальних активістів, медіа та інших зацікавлених сторін. Вони можуть допомогти вдосконалити комунікаційні стратегії, залучати молодь до політичної участі, підвищувати рівень громадської свідомості та активності.

Таким чином, це дисертаційне дослідження є актуальним і має значний потенціал для збагачення нашого розуміння розвитку громадянського суспільства в Україні та формування ефективних стратегій взаємодії з молоддю.

Актуальність цих наукових розвідок посилюється в контексті пандемії COVID-19 та інформаційної війни в Україні, оскільки саме в процесах інформатизації визначається майбутнє громадянського суспільства нашої країни.

Важливим інструментом комунікації для молоді є соціальні мережі. Вони впливають на політичні настанови молоді, їхню громадську свідомість та активність. Вивчення інтернет-поведінки молоді допоможе з'ясувати, як соціальні мережі впливають на формування громадянської свідомості та розвиток громадянського суспільства в Україні.

Україна знаходиться в стадії війни, де інформаційна складова відіграє неабияку роль. Дослідження інтернет-поведінки молоді допоможе виявити стратегії та методи впливу на таку поведінку, а також розробити засоби захисту та відповіді на інформаційну агресію, зокрема поширення дезінформації, маніпуляційне вкидання інформації та елементів теорій змови через Інтернет.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Тема і зміст дисертації є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми кафедри соціології та соціальної роботи Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка» «Дослідницька ініціатива та практична реалізація соціально-політичних проектів щодо врегулювання соціальних проблем сучасної України» (державний реєстраційний № 0118U000886).

Ступінь обґрунтованості основних положень і висновків

сформульованих у дисертації

Сформульовані дисертанткою основні наукові положення, висновки та рекомендації є фахово обґрунтованими. Аргументація наукових положень, висновків і рекомендацій у дисертації є достатньо поглибленою: теоретично, з методологічної точки зору та з використанням емпіричних даних. Це обумовлено комплексним підходом авторки до вивчення соціально-політичної інтернет-поведінки молодих громадян України, зокрема студентської молоді; підтверджено за допомогою представлення результатів дослідження на

науково-практичних конференціях різного рівня, а також застосуванням сучасних загальновизнаних методів дослідження та останніх наукових досягнень у цій галузі. Авторка детально проаналізувала вітчизняні та зарубіжні дослідження на цю тему. Особливо важливим є використання даних емпіричних досліджень, що надає значущий внесок у роботу з цієї проблематики. Використання таких матеріалів дозволило провести глибокий аналіз предмету дослідження та об'єктивно розкрити його ключові аспекти.

Наукова новизна результатів дослідження

Наукова новизна полягає в тому, що у дисертаційному дослідженні запропонований авторський підхід до визначення сутності поняття «соціально-політична інтернет-поведінка» як соціальної поведінки онлайн, яка, залежно від її форми, чинить вплив на регулювання соціально-політичних питань і, відповідно, може забезпечувати зміни та поступ суспільства. Окрім цього Р. Мишок описала тривимірну ситуативну модель аналізу соціально-політичної інтернет-поведінки молоді, яку творять показники: орієнтованість онлайн-практик (особливості цілей поведінки), їхня інтенсивність (частота та регулярність) та продуктивність (споживання чи творення контенту). Ще одним вагомим науковим доробком дисертантки стала емпірична верифікація тривимірної ситуативної моделі, за допомогою якої було визначено специфіку соціально-політичної інтернет-поведінки студентської молоді Національного університету «Львівська політехніка» у перші пів року війни. В результаті проведеного емпіричного дослідження було виявлено, що типи соціально-політичної інтернет-поведінки студентів диференціюються диспозиціями, рівнем капіталів та специфікою середовища перебування.

Варто відзначити підхід дисертантки до розмежування, зіставлення та систематизації рівнів (високий, середній, низький), видів (індивідуальна, колективна, масова), форм (використання різних соціально-політичних інтернет-технологій) та типів соціально-політичної інтернет-поведінки. Окрім цього було удосконалено класифікацію типів соціально-політичної інтернет-поведінки шляхом включення в дихотомічну схему «активність-пасивність»,

яка найчастіше зустрічається в сучасній українській науковій літературі, проміжного поняття «слактивізм», яке дисертантка детально проаналізувала і в теоретичній, і в емпіричній частині роботи.

Високу наукову значущість має і те, що дисертантка зосередилася також на поясненні та уточненні поняття «соціально-політична інтернет-технологія». Авторка здійснила деталізований аналіз різноманітних видів інтернет-технологій (чи то формальних, чи неформальних, у професійній чи непрофесійній сфері, з метою створення або споживання, для особистої користі або благодійності тощо) та пояснила їх взаємозв'язок з соціально-політичною інтернет-поведінкою. Дисертантка наголошує на амбівалентній природі соціально-політичних інтернет-технологій, а тому робить висновок, що соціально-політична інтернет-поведінка може мати і конструктивний, і деструктивний характер.

Окремої уваги Р. Мишок надає розгляду актуальним викликам, загрозам та перешкодам на шляху інституціоналізації соціально-політичних інтернет-технологій в українському суспільстві, при цьому визначаючи їх на різних рівнях, зокрема на громадянському, державному та зовнішньому стосовно держави.

Слід відзначити спробу дисертантки виробити рекомендації щодо контролю над питаннями, пов'язаними з соціально-політичною інтернет-поведінкою молоді в інтернеті. Зокрема, авторка акцентує увагу на тому, що підвищення активності в основних проявах віртуальної поведінки (зацікавлене споживання соціально-політичної інформації) разом із зростаючим попитом на державні електронні сервіси є позитивними тенденціями. Ці явища сприяють підвищенню рівня освіченості та включеності молоді у соціально-політичний діалог, сприяючи розвитку громадянської свідомості, критичного мислення, а також готовності виявляти інші форми соціально-політичної поведінки як в онлайн-режимі, так і в офлайн-середовищі, з метою регулювання соціально-політичних проблем. Це, у свою чергу, сприяє розвитку громадянського суспільства в Україні.

Практичне значення результатів дослідження

Отримані результати мають і наукову, і суспільну вартість. Дослідження, проведене Р. Р. Мишок у рамках дисертаційної роботи, представляє значущий внесок у розробку соціологічних аспектів соціально-політичної поведінки в Інтернеті. Отримані матеріали можуть бути використані державними установами, політичними партіями та громадськими організаціями для формування пріоритетів у державній політиці щодо демократизації та створення програм електронної взаємодії між владою та громадянами. Результати дослідження також можуть знайти важливе застосування у поновленні змістовного наповнення освітніх компонентів при підготовці фахівців не лише з соціології, але й PR, журналістики та політичних наук.

Опубліковані праці

Дисертанткою опубліковано 19 наукових праць, які цілковито відображають результати роботи: 6 статей у фахових виданнях України, 4 статті у виданнях інших держав, в тому числі тих, які включені до наукометричних баз даних, 9 праць (тези конференцій), що додатково відображають результати дослідження.

Основні результати дослідження обговорювалися на: VI Всеукраїнській конференції молодих науковців «Соціологія – соціальна робота - регулювання соціальних проблем» (21-22 квітня 2016 р., Львів); 76-тій Студентській науково-технічній конференції (18 жовтня 2018 р., Львів); Ювілейній Міжнародній науково-практичній конференції «Партнерство заради соціальних змін: 20 років досвіду» (24-26 жовтня 2019 р., Львів); X Міжнародній науковій конференції «Соціологія – соціальна робота та соціальне забезпечення – регулювання соціальних проблем» (14-15 травня 2020 р., Львів); П'ятнадцятій міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (18 травня 2020 р., Одеса); XIX Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Соціологія у (пост)сучасності» (18-19 березня 2021 р., Харків); XI Міжнародній ювілейній конференції, присвяченій 20-річчю кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка», «Соціологія – соціальна

робота та соціальне забезпечення – регулювання соціальних проблем» (13-14 травня 2021 р., Львів); VII International research & training conference «Public health – social, educational and psychological dimensions» (17 July 2021, Lublin, Poland); Дев'ятнадцятий міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (17 травня 2022 р., Одеса); У XII науковій конференції з міжнародною участю «Соціологія – соціальна робота та соціальне забезпечення – регулювання соціальних проблем» (9-10 червня 2022 р., Львів); XIII Львівському соціологічний форум «Творення нових соціальних порядків в умовах російсько-української війни» (5 квітня 2023 р., Львів); У XIII науковій конференції з міжнародною участю «Соціологія – соціальна робота та соціальне забезпечення – регулювання соціальних проблем» (18-19 травня 2023 р., Львів).

Опубліковані наукові праці достатньо повно відображають результати проведених наукових досліджень. Зміст анотації фіксує ключові положення дисертаційного дослідження.

Структура дисертації

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації – 489 сторінок. У списку використаних джерел – 223 найменування, з яких 53 англійською мовою. Основну частину дисертації викладено на 276 сторінках. Робота містить: 9 таблиць, 5 рисунків, 2 гістограми, 10 додатків.

Окремі дискусійні питання і зауваження

Незважаючи на те, що дисертаційна робота є завершеним та якісним дослідженням, не можна не звернути увагу на окремі її недоліки, а також ті аспекти, які потребують додаткової аргументації від дисертантки.

1. Бажано було ґрунтовніше розкрити методологічну цінність наукових методів та підходів, використаних у дисертаційному дослідженні. Можливо, навіть зазначити, які результати було досягнуто завдяки їм. Доречною була би візуалізація методології (схема алгоритму процесу) роботи.

2. Важливо би було детальніше описати корисність результатів роботи для потенційної цільової групи.

3. У тексті дисертації досить детально проаналізовано праці інших науковців, але не завжди зрозуміло, яким чином результати їх досліджень було використано в дисертації.

4. Висновок до третього розділу варто було б писати не у формі звіту, що робилося, а у вигляді підсумку одержаних результатів.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Мишок Романи Романівни на тему: «Соціально-політична інтернет-поведінка молоді як чинник розвитку громадянського суспільства в Україні», заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти та науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», постанові Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», і може бути подана на розгляд разової спеціалізованої вченої ради для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 054 Соціологія (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»)

Рецензент

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
Національного університету
«Львівська політехніка»

Соломія ФЕДУШКО

Підпис кандидата технічних наук, доцента Федущко С.С. засвідчую

Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»
к. т. н., доцент

Роман БРИЛИНСЬКИЙ